

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Youth Bridges
Budapest

NA SCENIE

**Dzielnica teatralna i rozrywkowa
w Budapeszcie**

**Samodzielny spacer po mieście, podczas którego
poznasz kulturę, kreatywność i dziedzictwo miejskie**

KULTURA W MIEŚCIE

Podczas tego spaceru przejdziesz przez jedną z historycznych dzielnic teatralnych i rozrywkowych Budapesztu.

Na przełomie XIX i XX wieku ta część miasta stała się szczególnie aktywna. Teatry, kawiarnie, kluby muzyczne, domy towarowe, studia fotograficzne, kluby nocne i budynki mieszkalne istniały blisko siebie. Ludzie przyjeżdżali tu, aby oglądać występy, spotykać się z innymi, pracować, uczyć się, robić zakupy lub po prostu uczestniczyć w życiu miasta.

Wycieczka nie skupia się wyłącznie na słynnych budynkach i znanych artystach. Przygląda się również szerszemu światu miejskiemu, który umożliwił życie kulturalne: pracownikom za kulisami, sieciom kawiarni, edukacji, biznesowi, publiczności, mieszkalnictwu i codziennym czynnościom.

Kultura ukształtowała tę dzielnicę w widoczny sposób. Wpłynęła na sposób planowania ulic, prestiż budynków, miejsca spotkań i to, jak miasto prezentowało się jako nowoczesne i ambitne. Jednocześnie dostęp do życia kulturalnego nigdy nie był równy. Niektórzy mieli więcej możliwości uczenia się, występowania, spotkania wpływowych osób czy bycia widocznym w przestrzeni publicznej. Inni wspierali ten sam świat kultury poprzez pracę, która często pozostawała mniej widoczna.

Wiele miejsc na szlaku wciąż istnieje, choć ich funkcje z biegiem czasu uległy zmianie. Niektóre nadal służą celom kulturalnym, inne zaś zostały zaadaptowane do nowych celów. Razem pokazują, jak dziedzictwo kulturowe znajduje się nie tylko w muzeach i zabytkach, ale także w codziennej przestrzeni miejskiej, która wciąż kształtuje życie w mieście.

Podczas spaceru zwróć uwagę na to, co jest widoczne dzisiaj: fasady, wejścia, szyldy, tablice pamiątkowe, dziedzińce, teatry i przestrzenie publiczne. Te szczegóły mogą nam wiele powiedzieć o tym, kto był reprezentowany, kto miał dostęp i czyja praca lub obecność pozostawała w cieniu.

Podczas tej wycieczki będziesz mógł spojrzeć na kulturę nie tylko w kontekście spektaklu czy rozrywki, ale także jako na część życia miejskiego, okazję do spotkań towarzyskich oraz sposób, w jaki ludzie kształtują i wykorzystują miasto.

JAK KORZYSTAĆ Z TEJ BROSZURY?

Ta broszura została zaprojektowana jako **samodzielny spacer po mieście**, który poprowadzi Cię przez miejsca związane z kulturą, rozrywką, widocznością i życiem miejskim w **historycznej dzielnicy teatralno-rozrywkowej Budapesztu**. Na trasie napotkasz kody QR powiązane z krótkimi aktywnościami cyfrowymi, materiałami audio lub interaktywnymi refleksjami. Wystarczy zeskanować **Kod QR z aparatu w telefonie** aby uzyskać dostęp do treści.

Nie każdy przystanek obejmuje aktywność cyfrową. Niektóre momenty są przeznaczone na obserwację, ciszę lub osobistą refleksję. Sama broszura zawiera główną narrację wycieczki. Elementy cyfrowe mają pogłębiać doświadczenie, a nie je zastępować.

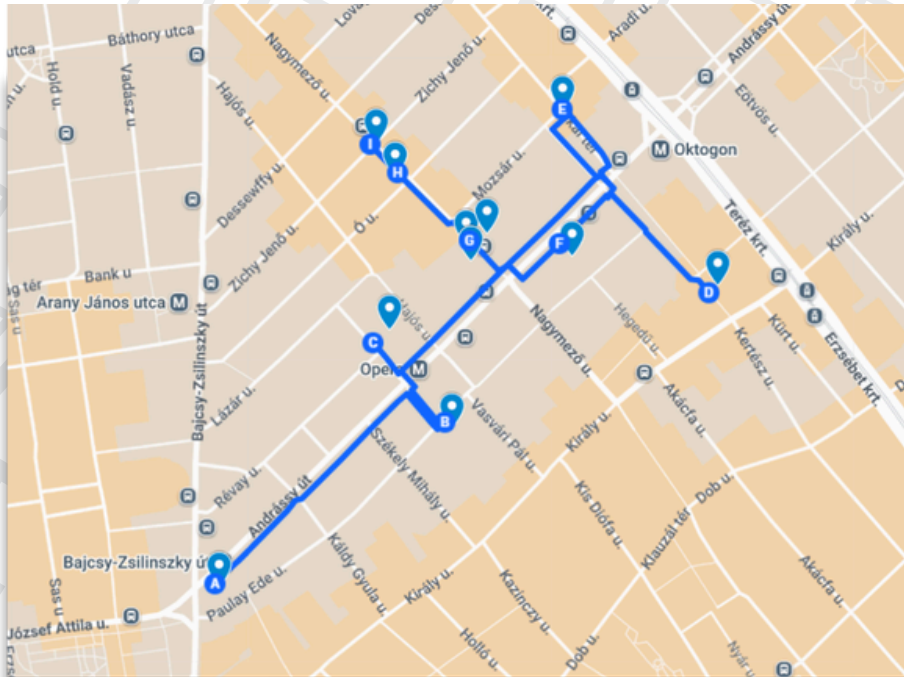

Przewodnik po symbolach

- 🎧 Audio: Wysłuchaj krótkiej narracji historycznej lub materiału dźwiękowego
- 👁️ Obserwacja: Przyjrzyj się uważnie przestrzeni, architekturze i miejscom pamięci
- 💭 Refleksja: Zatrzymaj się i zastanów nad pytaniem lub osobistą reakcją
- 📱 Interaktywny przystanek: Zeskanuj kod QR, aby uzyskać dostęp do treści cyfrowych lub aktywności

Nie spiesz się podczas spaceru. Niektóre miejsca są bardzo widoczne. Inne łatwo przeoczyć. Celem jest nie tylko poznanie faktów historycznych, ale także zauważenie, jak pamięć istnieje – lub zanika – w dzisiejszym mieście.

PRZEGLĄD TRASY

Ta wycieczka odkrywa historyczną dzielnicę teatralno-rozrywkową Budapesztu, obszar, który dynamicznie się rozwijał na przełomie XIX i XX wieku. Teatry, sale koncertowe, kawiarnie i instytucje kulturalne powstawały obok budynków mieszkalnych, a później inwestycji w nieruchomości. Wycieczka koncentruje się na kulturze jako przestrzeni obywatelskiej: jak rozrywka i sztuka tworzyły widoczność, możliwości i prestiż, ale także wzmacniały granice społeczne.

Zeskanuj trasę na
swoim telefonie

BRAMA ALEI ANDRÁSSYEGO

Nowoczesne planowanie miasta, prestiż i widoczność

Stoisz przy symbolicznym wejściu na **Aleję Andrassyego**, jeden z najważniejszych bulwarów miejskich Budapesztu.

Pod koniec XIX wieku Budapeszt dynamicznie się rozwijał. Po zjednoczeniu Budy, Pesztu i Óbudy w 1873 roku, miasto pragnęło prezentować się jako nowoczesna stolica europejska. Liczba ludności rosła, handel się rozwijał a przez centrum, każdego dnia, przewijało się coraz więcej ludzi. Jednak starsze ulice Pesztu były często wąskie, zatłoczone i nieprzystosowane do szybko rozwijającego się miasta.

Władze miasta chciały czegoś więcej niż tylko praktycznego rozwiązania komunikacyjnego. Chciały zmienić wizerunek Budapesztu. Nowy bulwar miałby połączyć centrum miasta z Városliget, rozległym parkiem publicznym, w którym odbywały się wystawy i imprezy publiczne. Ułatwiłby on poruszanie się, przyciągnąłby inwestycje, otworzyłby nowe obszary pod zabudowę i stworzyłby elegancką aleję z prestiżowymi budynkami.

Budowa rozpoczęła się w latach 70. XIX wieku i trwała latami. Starsze domy zostały usunięte, tereny uporządkowane, a oś miejska została stworzona na nowo.

Aleja Andrassyego stała się jednym z najwyraźniejszych symboli modernizacji Budapesztu po ugodzie austro-węgierskiej z 1867 roku. Połączyła transport, mieszkalnictwo, kulturę, biznes i prestiż w jednym, zaplanowanym korytarzu. Dziś jest częścią obszaru światowego dziedzictwa UNESCO Budapesztu.

👁 Obserwacja

Zanim zeskanujesz kod QR, rozejrzyj się wokół.
Co w wyglądzie tej alei zdradza, że została starannie
zaplanowana i miała robić wrażenie prestiżowej?

📱 Przystanek interaktywny

Zeskanuj kod QR, aby zobaczyć, jak zaprojektowano
różne odcinki Alei Andrassyego.

➔ Następny przystanek

Skręć w prawo w ulicę Paulay Ede. Za głównym bulwarem działała inna strona dzielnicy. Idź dalej do dawnej Parisiana Mulató (dziś Új Színház).

🎧 Dźwięk

Zeskanuj kod QR i słuchaj podczas drogi do następnego przystanku.

KLUB NOCNY PARISIANA / NOWY TEATR

Rozrywka, reinwencja i dostęp

Stoisz przed jednym z najbardziej niezwykłych budynków rozrywkowych w Budapeszcie.

Na początku XX wieku pod tym adresem powstała **Parisiana Mulató**, modny lokal rozrywkowy, w którym można było tańczyć, oglądać występy rozrywkowe, kabaret i inne widowiska.

Jego założycielem był **Adolf Friedmann, nazywany „Rudym Friedmannem”** ze względu na brodę. Po spędzeniu czasu w Paryżu, Ameryce i Londynie, powrócił na Węgry z niejednoznaczną reputacją. Wkroczył do budapeszteńskiego świata rozrywki i szybko zrozumiał, czego szuka publiczność miasta: nowości, blasku i miejsca, w którym można doświadczyć nowoczesnego życia nocnego.

W 1906 roku nabył on wcześniejszy budynek w tym miejscu i planował stworzyć jeden z najbardziej ekskluzywnych klubów tanecznych tamtego okresu. Po długich sporach licencyjnych, nowa Parisiana została otwarta w 1909 roku w efektownym budynku **zaprojektowanym przez Bélé Lajtę**.

Do północy publiczność oglądała programy rozrywkowe i kabaret. Później, międzynarodowe atrakcje taneczne umilały czas publiczności aż do nocy.

Sukces nie trwał jednak długo. Zaledwie kilka miesięcy po otwarciu Friedmann został zmuszony do zamknięcia lokalu z powodu roszczeń wierzycieli.

Budynek przetrwał, ale marzenie jego pierwszego właściciela nie spełniło się.

 Historia stojąca za Parisianą

 Interaktywna oś czasu

 Refleksja

Co pomaga przetrwać placówce kulturalnej? Zachowanie pierwotnej tożsamości czy dostosowanie się do nowej publiczności i nowych czasów?

➔ Następny przystanek

Wróć w kierunku Alei Andrászyego i idź dalej w kierunku Węgierskiej Opery Państwowej.

Podczas spaceru pomyśl o kontraście między rozrywką nocnego życia a oficjalnym prestiżem kulturalnym.

WĘGIERSKA OPERA PAŃSTWOWA

Prestiż, transformacja miejska i selektywna pamięć

Stoisz przed jednym z najwspanialszych obiektów kulturalnych Budapesztu.

Węgierska Opera Państwowa została zbudowana w latach 1875–1884 według projektu architekta Miklósa Ybla. Po otwarciu stała się jednym z najbardziej prestiżowych budynków przy nowej Alei Andrászyego, symbolizując kulturę, pewność siebie i ambicję narodową.

Lokalizacja nie była przypadkowa. Aleja Andrászyego została zaprojektowana tak, aby zaprezentować Budapeszt jako nowoczesną stolicę europejską, a Opera stała się jednym z najwyraźniejszych przejawów tej ambicji. Połączyła architekturę, muzykę, życie publiczne i prestiż miasta w jednym, bardzo widocznym miejscu.

Ale rozwinięcie tej fabuły nie było łatwe.

Przez lata teren ten opóźniał ukończenie budowy Wielkiego Bulwaru. Był to jeden z ostatnich obszarów, które oczyszczono i zreorganizowano, zanim aleja mogła w pełni nabrać kształtu. Zanim w tym miejscu stanął gmach Opery, miejsce to cieszyło się zupełnie inną sławą.

Obszar ten znany był jako plac Hermina. Zamiast marmurowych schodów, żyrandoli i oficjalnego prestiżu kulturalnego, kojarzono go z mało popularną tawerną, nieformalnym handlem i pchlim targiem, z którego korzystali biedniejsi mieszkańcy Pesztu.

Ten kontrast jest istotny. Opera House jest nie tylko symbolem osiągnięć kulturalnych, ale pokazuje również, jak miasta budują prestiż, przekształcając istniejące przestrzenie miejskie. Kiedy miasto buduje nowy, wspaniały wizerunek, dawne funkcje i historia o niskim statusie społecznym mogą zniknąć za nową fasadą.

Podczas tego przystanku warto przyjrzeć się Operze nie tylko jako pomnikowi muzyki i architektury, ale również jako części szerszego procesu zmian miejskich.

Archiwum historii

Przystanek interaktywny Szybki test – zeskanuj kod QR

➔ Następny przystanek

Kontynuuj spacer wzdłuż Alei Andrászyego w kierunku Oktogonu.

Twój następny przystanek to: Liszt Ferenc tér 8, Budapeszt – Akademia Muzyczna

AKADEMIA MUZYCZNA LISZTA

Talent, edukacja i możliwości

Stoisz przed jedną z najbardziej szanowanych instytucji kulturalnych w Budapeszcie.

Akademia Liszta została założona w XIX wieku i w 1907 roku przeniosła się do tego zabytkowego, secesyjnego budynku. Od pokoleń reprezentuje muzyczną doskonałość, dyscyplinę i prestiż. Przez te sale przewinęli się wielcy wykonawcy, kompozytorzy, nauczyciele i studenci.

Jednak instytucje takie jak ta opowiadają więcej niż jedną historię.

Jedna historia opowiada o talencie, poświęceniu i osiągnięciach artystycznych. Druga o dostępie. Talent ma znaczenie, ale rzadko rozwija się sam. Młody muzyk potrzebuje również czasu na ćwiczenia, instrumentów, nauczycieli, wsparcia rodziny, pewności siebie i często odpowiednich sieci społecznych.

Na przełomie XX wieku warunki te nie były jednakowo dostępne dla wszystkich. Niektórzy młodzi ludzie mogli korzystać z prywatnych lekcji, chodzić na koncerty, uczyć się języków obcych i dorastać w rodzinach, w których edukacja artystyczna była wspierana. Inni mogli mieć zdolności, ale znacznie mniej możliwości ich rozwoju.

Nie czyni to osiągnięć kulturalnych mniej wartościowymi. Przypomina nam to po prostu, że sukces artystyczny kształtowany jest nie tylko przez indywidualny wysiłek, ale także przez warunki, w jakich żyje dana osoba.

Plac wokół Ciebie również jest częścią tej historii. Plac Ferencza Liszta od dawna łączy kulturę formalną z codziennym życiem miasta: kawiarniami, studentami, publicznością, nauczycielami, przechodniami i rozmowami. Kultura nie powstawała tylko w sali koncertowej. Rozwijała się również poprzez spotkania, lekcje, próby, sieci i życie publiczne wokół niej.

Do dziś budynek nadal pełni funkcję ważnej instytucji kulturalnej. Jego fasada odzwierciedla prestiż Budapesztu z początku XX wieku, a jego rola przypomina nam, że dziedzictwo kulturowe to także edukacja, dostęp do niego i rozwój talentów.

➔ Następny przystanek

Przejdź przez plac Liszta Ferencza w kierunku Andrassy Avenue, następnie skręć w prawo i jedź kawałek do dawnej strefy kawiarnianej wokół Andrassy út 45–49 / Jókai tér.

KAWIARNIE NA ANDRÁSSY

Pomysły, status i to, kto jest słyszany

Na początku XX wieku Budapeszt był jednym z największych miast kawiarnianych w Europie. Kawiarnie nie były po prostu miejscami do picia kawy – stanowiły przedłużenie codziennego życia miejskiego. Ludzie przychodzili, aby czytać gazety, pisać, odbywać spotkania, dyskutować o polityce, szukać pracy lub po prostu spędzać czas w towarzystwie innych.

Kilka kawiarni wzdłuż Alei Andrássyego stało się popularnymi miejscami spotkań artystów, pisarzy, dziennikarzy, architektów i polityków. Lokale takie jak Japán, Abbázia, Miramar i Magyar Korona przyczyniły się do ukształtowania życia intelektualnego i kulturalnego Budapesztu. Wymieniano się pomysłami, dyskutowano o gazetach, planowano wydawanie czasopism literackich, a przy kawiarnianych stolikach nawiązywano kontakty zawodowe.

Jednak przestrzenie te odzwierciedlały również nierówności w mieście. Choć kawiarnie wydawały się miejscami publicznymi, nie każdy mógł z nich korzystać w równym stopniu. Udział w życiu kawiarnianym często wymagał pieniędzy, wykształcenia, wolnego czasu, pewności siebie i dostępu do wpływowych kręgów towarzyskich. Dla wielu osób szansa na bycie zauważonym zależała zarówno od znajomości, jak i od własnego talentu.

Refleksja

Zwiedzając pobliskie zabytkowe kawiarnie, zastanów się nad pytaniami, które są aktualne do dziś:

- *Gdzie zaczynają się możliwości?*
- *W jaki sposób nieformalne miejsca spotkań kształtują kariery, społeczności i życie kulturalne?*

Przystanek interaktywny

Zeskanuj kod QR

➔ Następny przystanek

Wróć aleją Andrássy'ego w kierunku centrum miasta, aż dotrzesz do Párisi Nagy Áruház. Przybliżony czas spaceru: 2–3 minuty.

PARYSKI DOM TOWAROWY

Kultura konsumpcyjna, nowoczesność i wypoczynek w mieście

Na początku XX wieku w Budapeszcie pojawił się nowy rodzaj doświadczenia miejskiego: łączący architekturę, technologię, handel i życie codzienne.

Párisi Nagy Áruház został otwarty w 1911 roku i szybko stał się jednym z najnowocześniejszych domów towarowych w mieście. Za historyczną fasadą kryje się zaawansowana jak na tamte czasy technologia, w tym żelbetowa konstrukcja, windy ze szklanymi ścianami, oświetlenie elektryczne i własny generator na wypadek awarii zasilania. Budynek został również wyposażony we wczesny system zraszaczowy, co czyniło go niezwykle nowoczesnym i bezpiecznym.

Jeden z jego najciekawszych elementów znajdował się nad piętrami handlowymi. W budynku wciąż mieściła się dawna sala balowa, bogato zdobiona freskami autorstwa Károly'ego Lotza i Árpáda Feszty'ego. Zamiast ją wyburzyć, wokół tej starszej przestrzeni wybudowano nowy dom towarowy. Pomieszczenie, niegdyś związane z elitarnym życiem towarzyskim, stało się częścią nowoczesnego środowiska handlowego.

Sklep wprowadził również nowe zwyczaje. Klienci niekoniecznie przychodzili tylko po zakupy. Przechadzali się po działach, oglądali wystawy, porównywali towary, obserwowali innych klientów i spędzali czas w starannie zaprojektowanej przestrzeni. Zakupy stały się elementem miejskiej rozrywki i tożsamości.

Model biznesowy sklepu również odzwierciedlał nowoczesne myślenie. Właściciel, Sámuel Goldberger, stosował zasadę „mały zysk, duży obrót”, dążąc do przyciągnięcia większej liczby klientów poprzez niższe ceny. Sklep oferował również katalogi i usługi dostawy, co było wczesną formą zakupów na odległość.

Jednocześnie ta pozorna otwartość miała swoje granice. Drzwi mogły być fizycznie otwarte, ale pełne uczestnictwo nadal zależało od pieniędzy, pewności siebie i pozycji społecznej. Dom towarowy mógł wydawać się publiczny, ale nie wszyscy odczuwali to w ten sam sposób.

W okresie socjalizmu budynek nadal pełnił funkcję Divatcsarnok, jednego z najbardziej znanych budapeszteńskich domów mody. Dziś dawny dom towarowy pełni głównie funkcję biurową i przestrzeń wielofunkcyjną. Chociaż słynna Hala Lotza była niegdyś otwarta dla zwiedzających, w ostatnich latach budynek gościł głównie najemców biurowych.

Obserwacja

Przyjrzyj się fasadzie i wejściu.

Czy budynek bardziej przypomina sklep, pałac, biurowiec czy coś pomiędzy?

➔ Następny przystanek: **Klaster Kulturalny Nagymező (teren Teatru Operetki)**

Po dotarciu na miejsce, poświęć chwilę na rozejrzenie się dookoła, zanim rozpoczniesz kolejną część trasy – w okolicy widać wiele elementów tego przystanku.

Stoisz na jednej z najbardziej znanych ulic kulturalnych Budapesztu, często nazywanej „**Pest Broadway**”.

Od końca XIX wieku obszar ten stał się gęstą siecią teatrów, kabaretów i klubów nocnych. Widzowie mogli łatwo przemieszczać się z jednego miejsca do drugiego, a pobliskie uliczki, lokale usługowe i przedsiębiorstwa wspierały cały ekosystem kulturalny.

Miejsca takie jak **Teatr Operetki** wyrosły z wcześniejszych form rozrywki, takich jak kabaret i programy rozrywkowe. Miejsca te nie oferowały kultury wyłącznie w formie formalnego spektaklu. Tworzyły pełne doświadczenie miejskie: muzykę, humor, oświetlenie, jedzenie, napoje i interakcje społeczne.

Dzielnica ta nie była zatem wyłącznie miejscem sztuki. Chodziło w niej również o biznes, widoczność i życie miasta. Tworzyła pracę dla artystów, muzyków, pracowników sceny, sprzedawców biletów i wielu innych. Niektórzy przychodzili tu dla rozrywki, inni, by być widzianymi, a wielu, bo tu zarabiali na życie.

Ulica do dziś nosi ślady tej roli. Budynki teatralne, tablice pamiątkowe, pomniki i fasady przypominają nam, że życie kulturalne nie ogranicza się do tego, co dzieje się na scenie. Obejmuje ono również ulice wokół teatrów i ludzi, którzy dbają o to, by te miejsca tętniły życiem.

Jednocześnie dzielnice rozrywkowe są pełne kontrastów. To, co dla publiczności wydaje się rozrywką, może oznaczać presję, konkurencję lub niestabilną pracę dla osób występujących lub pracujących za kulisami. Blask życia kulturalnego często zależy od pracy, która pozostaje mniej widoczna.

Przystanek ten zachęca do spojrzenia na ulicę Nagymező nie tylko jako na miejsce występów, ale jako na ośrodek kulturalny: dzielnicę, w której rozrywka i życie publiczne przenikają się.

Obserwacja

Zatrzymaj się na chwilę i przyjrzyj się temu zakątkowi.

Poszukaj:

budynki teatralne

nazwiska lub tabliczki na chodniku

posągi lub odniesienia do wykonawców

oznaki życia kulturalnego

Przystanek interaktywny

Fragment operetki

Zeskanuj kod QR i posłuchaj krótkiego fragmentu operetki.

Słuchając, pomyśl o atmosferze, jaką tworzy. Do jakiego rodzaju wrażeń słuchaczy została stworzona ta muzyka.

➔ Następny przystanek

Po prostu idź dalej ulicą i po lewej stronie znajdziesz dom Mai Manó.

DZISIEJSZY DOM ELFÓW

Fotografia, pamięć i to, kto jest widziany

Stoisz przed domem **Mai Manó**, jednym z najbardziej charakterystycznych budynków na ulicy Nagymező.

Dom został zbudowany w latach 90. XIX wieku dla Mai Manó, znanego fotografa swoich czasów. Zaprojektowano go nie tylko jako dom, ale także profesjonalne studio fotograficzne. To już odróżnia go od wielu innych budynków na szlaku: został stworzony specjalnie do fotografowania.

Na przełomie XIX i XX wieku fotografia stała się coraz ważniejszym elementem kultury miejskiej. Portrety, zdjęcia teatralne, zdjęcia rodzinne, pocztówki i zdjęcia prasowe pomogły ukształtować sposób postrzegania i zapamiętywania ludzi. Fotografia mogła zachować status, wesprzeć karierę publiczną, udokumentować występ lub stworzyć starannie zaaranżowaną wersję czyjejś tożsamości.

Ale fotografia nigdy nie była całkowicie neutralna. Nie każdy miał takie same szanse na bycie sfotografowanym, opublikowanym, kolekcjonowanym czy zachowanym w archiwach. Niektórzy ludzie stali się bardzo widoczni dzięki portretom i zdjęciom reklamowym. Inni pojawiali się rzadko, anonimowo lub wcale.

Ten przystanek jest ściśle połączony z otaczającą go dzielnicą teatralno-rozrywkową. Artyści, artyści i osoby publiczne polegali na obrazach, tak jak teatry polegały na plakatach, recenzjach i reklamie. Fotografia pomagała tworzyć pamięć kulturową: nie tylko o tym, co się wydarzyło, ale także o tym, kto został zapamiętany.

Dziś Dom Mai Manó nadal zajmuje się fotografią, wystawami i kulturą wizualną. Jego zmieniająca się rola przypomina nam, że dziedzictwo kulturowe to nie tylko ochrona starych budynków, ale także kontynuacja praktyk z nimi związanych.

Obserwacja

Przyjrzyj się fasadzie i oknom budynku.

Co wskazuje na to, że miało to kiedyś związek z fotografią, reprezentacją lub wizerunkiem publicznym?

Źródło zewnętrzne

Zeskanuj kod QR, aby odwiedzić oficjalną stronę Domu Mai Manó i dowiedzieć się więcej o historii budynku.

Opcjonalnie: jeśli budynek jest otwarty i masz czas, wejdź na chwilę do środka i zobacz, jak wewnątrz nawiązuje do historii fotografii.

➔ **Następny przystanek**

Jedź dalej ulicą Nagymező w kierunku Bajcsy-Zsilinszky út, aż dojdiesz do Nagymező utca 38, w okolicy następnego przystanku.

KABARET / STREFA ŻYCIA NOCNEGO

Kobiety, reputacja i gospodarka oparta na wynikach

Kiedy przedstawienie teatralne dobiegło końca, wieczór się nie zakończył.

W tej części miasta narodził się inny świat kulturalny: mniej formalny, mniej oficjalny i często mniej widoczny w narracjach o dziedzictwie. Kabarety, bary i nocne kluby oferowały muzykę, występy i kontakty towarzyskie. Miejsca takie jak Arizona i Jardin przyciągały zróżnicowaną publiczność: zamożnych gości, ciekawskich zwiedzających i osoby poszukujące czegoś więcej niż formalne doświadczenie teatralne.

Z zewnątrz świat ten mógł wydawać się pełen blasku.
Od środka była to jednak ciężka praca.

Kobiety obsługiwały gości, tańczyły i zabawiały publiczność, często będąc zależnymi od jej uwagi i gotowości do wydawania pieniędzy. Kelnerki nieustannie krążyły między stolikami, a muzycy grali do późnej nocy. Za kulisami kryły się próby, presja finansowa, rywalizacja i niepewne warunki pracy.

Dla niektórych kobiet życie nocne oferowało dochód i pewien stopień niezależności. Dla innych oznaczało osądzanie i wykorzystywanie. Ta sama przestrzeń mogła być dla jednej osoby wolnością, a dla innej ograniczeniem.

Życie nocne również zacierało granice, ale społeczeństwo nie oceniało wszystkich równo. Goście płci męskiej często mogli poruszać się po tym świecie z mniejszymi konsekwencjami, podczas gdy kobiety pracujące w życiu nocnym częściej były obserwowane, etykietowane lub moralnie oceniane, nawet jeśli ich praca była niezbędna do przeżycia.

To nie była tylko rozrywka. To była gospodarka oparta na pożądaniu, wynikach i nierównościach.

👁️ Obserwacja

Rozejrzyj się po ulicy.

Jak blisko siebie znajdują się teatry, restauracje, bary, apartamenty i codzienne przestrzenie miejskie?

➡️ Następny przystanek

Opuść ulicę Nagymező i kieruj się w stronę pobliskich bocznych uliczek mieszkalnych.

Podczas spaceru zwróć uwagę, jak szybko atmosfera zmienia się z przestrzeni widowiskowych i nocnego życia w przestrzeń codziennego życia.

Na pierwszy rzut oka domy takie jak ten mogą wydawać się eleganckie, jednolite i uporządkowane. Jednak w okresie dynamicznego rozwoju Budapesztu pod koniec XIX i na początku XX wieku wiele domów na wynajem projektowano tak, aby pod jednym dachem mogły się łączyć bardzo różne style życia.

Między latami 70. XIX wieku a I wojną światową, wraz z rozwojem Budapesztu i jego ekspansją na pozycję ważnej europejskiej stolicy, wzniesiono tysiące budynków mieszkalnych. Przybywali nowi mieszkańcy, populacja szybko rosła, a inwestorzy postrzegali budownictwo mieszkaniowe jako dochodowy biznes. Rezultatem była charakterystyczna budapeszteńska kamienica z dziedzińcem: fasada od strony ulicy prowadziła na wewnętrzny dziedziniec, z kilkoma piętrami, wieloma mieszkaniami i gęstą zabudową.

Budynki te przyczyniły się do powstania nowoczesnego miasta, ale rzadko kiedy były równe wewnątrz. Status i warunki życia mogły być kształtowane przez poziom podłogi, światło słoneczne, dostęp do powietrza, prywatność, wielkość pomieszczenia, a nawet rodzaj schodów, z których korzystała dana osoba.

Przystanek interaktywny

Zeskanuj kod QR

Odkryj strukturę społeczną domów dziedzińcowych

Budynek ten pozwalał różnym osobom zbliżyć się fizycznie, ale nie zapewniał wszystkim takiego samego komfortu, prywatności i statusu społecznego. Architektura nie tylko służyła jako schronienie dla społeczeństwa. Pomagała również je organizować.

Budapeszteńskie domy z dziedzińcami stanowią zatem ważną część dziedzictwa kulturowego miasta. Nie są one znanymi zabytkami w powszechnym tego słowa znaczeniu, ale wiele mówią o organizacji społeczeństwa miejskiego. Pokazują, że dziedzictwo znajduje się nie tylko w teatrach, kawiarniach czy okazałych budynkach użyteczności publicznej. Jest ono również wpisane w zwyczajne zabudowania, gdzie podziały społeczne stały się częścią codziennej architektury.

Refleksja

Co organizacja tego budynku mówi nam o nierównościach?

Krótko omów swoje obserwacje z grupą.

KONIEC TRASY

Dziękujemy za udział w spacerze

Podczas trasy zwiedziliśmy część Budapesztu, gdzie kultura, rozrywka, biznes, edukacja i życie codzienne rozwijały się obok siebie. Teatry, kawiarnie, instytucje muzyczne, domy towarowe, studia fotograficzne, kluby nocne i budynki mieszkalne – wszystkie one na różne sposoby kształtowały charakter tej dzielnicy.

Spacer nie skupiał się wyłącznie na znanych budynkach i znanych artystach. Przyglądał się również szerszemu światu miejskiemu, który kryje się za życiem kulturalnym: publiczności, studentom, robotnikom, artystom, odwiedzającym sklepy, bywalcom kawiarni, fotografom, najemcom i osobom, których nazwiska rzadziej pojawiają się w oficjalnych źródłach historycznych.

Wiele z odwiedzonych przez Ciebie miejsc wciąż istnieje, choć ich funkcje z biegiem czasu uległy zmianie. Niektóre nadal pełnią funkcje kulturalne, inne stały się biurami, sklepami, hotelami lub codziennymi przestrzeniami miejskimi. Ich zmieniające się role przypominają nam, że dziedzictwo kulturowe nie jest niezmiennie. Wciąż ewoluuje wraz z miastem i jego mieszkańcami.

Ta trasa rodziła również pytania o dostępność i widoczność. Kto mógł wejść do przestrzeni kulturalnych? Kto miał możliwość uczenia się, występowania, publikowania lub bycia widzianym? Kto pracował za kulisami? I czyje historie stały się częścią pamięci miasta?

Nie ma jednej odpowiedzi na te pytania. Ale patrząc na miasto przez pryzmat tych elementów, możemy dostrzec coś więcej niż tylko fasady, pomniki i znane nazwiska.

Schodząc z trasy, pomyśl o miejscach kultury w swoim mieście lub społeczności. Kto z nich korzysta? Kto czuje się tam mile widziany? Jakie historie kryją w sobie – a co może wciąż pozostać ukryte?

Dziękujemy za wspólny spacer, obserwację i refleksję.

Dofinansowane przez
Unię Europejską

**Ta broszura z trasą spacerową została opracowana
przez Youth Bridges Budapest w ramach
projektu Empower Youth Explore Stories (EYES)**

Kontakt

Fundacja Młodzieży Bridges
info@youthbridgesbudapest.org

Odnajdź nas

<https://www.youthbridgesbudapest.org>

<https://www.tiktok.com/@youthbridgesbudapest>

https://www.instagram.com/youthbridges_budapest/

<https://www.facebook.com/youthbridgesbudapest>

<https://explorestories.eu/>

Sfinansowane ze środków UE. Wyrażone poglądy i opinie są jedynie opiniami autora lub autorów i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy i opinie Unii Europejskiej lub Europejskiej Agencji Wykonawczej ds. Edukacji i Kultury (EACEA). Unia Europejska ani EACEA nie ponoszą za nie odpowiedzialności.

(Kod projektu: 2024-2-DE04-KA220-YOU-000293002)